

GOSZTONYI GERGELY: CENZÚRA ARISZTOTELÉSZTŐL A FACEBOOKIG

Gosztonyi Gergely könyve a főcímében nem kevesebbet ígér, mint a cenzúra történetének rekonstruálását, de ez az ígélet persze az alcímben szelídül, amennyiben itt lesz egyértelmű, hogy a fókusz a közösségi média tartalomszabályozására („cenzúrájára”) esik. Aki ismeri a szerzőt, tudja, hogy Gosztonyinak két párhuzamos szakmai élete és karrierje van. Az egyik a jogtörténeti, hiszen a szerző az ELTE jogi karának jogtörténeti tanszékén dolgozik és alkot, a másik pedig a médiajogi, hiszen a 2000-es évek közepétől foglalkozik a médiajog kérdéseivel is.

A könyv mindkét kompetenciát felhasználja, hiszen a III. és IV. fejezetek tulajdonképpen történeti áttekintések. Előbbi a cenzúra európai és amerikai történetéből ad ízelítőt, utóbbi pedig az internetes tartalomszabályozás közelmúltbeli történetét írja le.

A könyv alapgondolata az, hogy a cenzúra örök, és emiatt meghatározatlanul hosszú ideig velünk fog maradni. Bár sokan gondoltuk a rendszerváltás után, hogy történeti emlék lesz, a nyilvánosság új fórumainak, az internetnek, majd a közösségi médiaoldaloknak a megjelenésével a cenzúra nemhogy eltűnt, hanem átalakulva sok szempontból megerősödött.

Ahhoz, hogy ezt a történetet el lehessen mesélni, persze mindenekelőtt azt kell tisztázni, hogy mi is a cenzúra. Ahogy ez sok más hétköznapi fogalom esetén megfigyelhető, a cenzúra fogalmára is igaz, hogy ha szisztematikus, tudományos vizsgálat alá akarjuk vonni, akkor kiderül, hogy mennyire komplex, összetett jelenségről van szó, és mennyire nehéz pontosan definiálni. Az első fejezet ezért azt a fontos kérdést bontja ki, hogy mi is a cenzúra, hogyan lehet tágabb és szűkebb értelemben felfogni, történetileg és funkcionálisan milyen típusai alakultak ki, és legfőképpen, hogy különböztetik meg a tartalomszabályozás más formáitól, amelyekről természetesen a szerző is azt gondolja, hogy szükségesek. (Ki mondaná, hogy a gyermekpornográfia is szabadon terjeszthető legyen?) A fejezet azt a nagy tanulságot hordozza, hogy a tartalomszabályozásnak egyáltalán nemcsak a közvetlenül a tartalom törlését célzó formái léteznek, hanem tágabb értelemben minden olyan eszköz – beleértve a gazdasági eszközöket is – ide sorolható, amelylyel bizonyos tartalmak nyilvánosságra kerülését befolyásolni lehet. Az is biztos ugyanakkor, hogy a cenzúra alatt leggyakrabban a politikai közlések direkt korlátozását értjük.

Ezért is foglalkozik a III. fejezet a politikai cenzúra történetével, amelynek fő gondolata az, hogy a politikai véleménynyilvánítás korlátozása csakugyan örök

jelenség. Jelen volt az ókor görög városállamaiban éppúgy, mint a középkor Európájában. A helyzet a felvilágosodással annyiban változik meg, hogy megindul a küzdelem a cenzúra, a cenzúrázás ellen. Ekkortól kezdenek a cenzúrázók eszközei is finomodni. A történeti fejlődés – legalábbis a 20. századig – azzal az általános képpel zárul, hogy a fejlett világban megszületnek a cenzúrát eltörlő törvények (55–56). A fejezet egy izgalmas, a magyar fejlődést ismertető résszel zárul.

A könyv a IV. fejezetében fordul rá az alcímben jelzett problémára, a közösségi média tartalomszabályozási (tartalomkorlátozási) gyakorlatára. A változások két hullámban köszöntöttek be. Már magának az internetnek a megjelenése is új helyzetet hozott, de az igazi nagy földrengés a közösségi médiaoldalak megjelenésével következett be. Ekkor vált nyilvánvalóvá a mindenki számára adott megszólalási lehetőség (ez az olcsó szólás, a *cheap speech* jelensége), ahol kiiktatódnak a kapuőrök, a sajtó és a kiadók. Ez nemcsak hatalmas lehetőség, hanem egyben olykor nagyon komoly kockázat is. Világos lett, hogy az internet nem lesz jogmentes tér, ahogy azt egyes álmodozók vizionálták, és szabályozás, sőt jogi szabályozás kell. És világos lett az is, hogy nincsen tökéletes jogi szabályozás, mert folyamatos kötéltáncra van szükség a szólásszabadság eszméje és a biztonságos internetet biztosító tartalomszabályozás között.

A könyv hátralevő része a jogi szabályozásnak és a bírói gyakorlatnak ezt az egyensúlyozását mutatja meg. Előbb a „régii” szabályokat (az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvet, illetve az USA Communication Decency Actjét), majd az új törekvéseket az USA-ban, Európában és Kínában.

Az első ilyen fejezet az USA szabályozását mutatja be. Itt nyilvánvalóvá válik, hogy bár az alapprobléma ugyanaz, Európa és az Egyesült Államok eltérő módon egyensúlyoznak. Az USA alapvetően az első alkotmánykiegészítés, azaz a szólásszabadság kontextusában ragadja meg a problémát, és azzal, hogy határozottan azon az elvi alapon áll, hogy a platformokat is megilleti a szólásszabadság, a platformok magánszabályozásának biztosít szinte korlátlan teret. A könyv részletesen ismerteti az Oversight Board, a Facebook „Legfelsőbb Bírósága” működését is, nem kis kritikával illetve azt. A magán tartalomszabályozás részleteit egyébként kicsit logikátlanul a szerző nem itt, hanem a három fejezettel odébb levő VIII. fejezetben ismerteti.

A VI. fejezet az EU 2020-as javaslatcsomagját, míg a VII. A kínai modellt mutatja be. Utóbbi különösen izgalmas, hiszen itt a szabályozásnak az európaítól és amerikaiától radikálisan eltérő modelljét láthatjuk. Az mindenesetre meghatározó benyomás, hogy az „Arany Pajzs” disztópikus működéséről olvasva európai dilemmáink és kihívásaink szinte jelentéktelennek tűnnek.

A IX. és X. fejezetek a szabályozás után a bírói gyakorlatot mutatják be, néhány mérföldkönek számító döntésre támaszkodva. A fejezetben már szerepel a 2019-es Glawischnig-Piesczek kontra Facebook- és a 2021-es Cyando-ügyek is. A könyv egy gyors helyzetértékelő és jövőbe tekintő fejezettel zárul. A helyzetér-

tékelésből megtudhatjuk, hogy „az internetes tartalmak politikai célú blokkolása a 2020-as években is a mindennapok része számos országban”, a jövőbe tekintésből pedig azt, hogy a szabályozási kérdéseknek nem lesz egyszerű és gyors megoldása, csak annyi bizonyos, hogy a jogi szabályozás egyre nagyobb mértékű és egyre bonyolultabb lesz.

(Gosztonyi Gergely: Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása. Budapest: Gondolat Kiadó, 2022, 306 o.)

Zódi Zsolt

tudományos főmunkatárs
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézet